

FEMEI SUB JURĂMÂNTUL LUI HIPOCRATE. DOCTORIȚELE SĂLAJULUI INTERBELIC

MIHAELA SABOU*

WOMEN UNDER THE OATH OF HYPOCRATES. THE DOCTORS OF THE INTERWAR SALAJ

ABSTRACT: *This study surprises a series of aspects about professional emancipation of the women between the First and the Second World War. The focus is on doctor women who worked in Sălaj county during the interwar period and it present biographical details about them but, at the same time, it shows unique events starring these astonishing women. Also, not only does this study emphasize the hostility for their desire of modernization but the satisfaction of proving their skills as well.*

KEYWORDS: *sanitary, doctors, constituency, emancipation, hospital.*

REZUMAT: *Studiul de față surprinde o serie de aspecte referitoare la emanciparea profesională a femeilor în perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale. Accentul cade pe femeile medic care au profesat în Sălajul interbelic și prezintă detalii biografice ale acestora dar și întâmplări inedite ale căror eroine au fost. De asemenea, din acest studiu transpare ostilitatea manifestată uneori în legătură cu dorința de modernizare a femeilor dar și aprecierea de care s-au bucurat la capătul eforturilor lor de a-și demonstra abilitățile profesionale.*

CUVINTE CHEIE: *sanitar, doctorițe, circumscripție, emancipare, spital.*

După Marele Război urmat de evenimente politice care au condus la mutații istorice importante, societatea românească a rămas pentru încă o vreme tributară unor manifestări de factură paternalistă care inhibau procesul de emancipare al femeilor ceea ce a declanșat un amplu proces de militare în scopul afirmării acestora în viața publică. Trecerea peste perioada de război le-a întărit femeilor credința că pot gestiona singure probleme care, altă dată, ar fi fost doar apanajul bărbaților. Această constatare le dă șansa să perceapă că neputința pe care erau învățate s-o accepte ca trăsătură definitorie a calităților lor fizice sau intelectuale era doar un clișeu. Mai mult decât atât, femeile devin pe deplin conștiente de efortul pe care acestea l-au depus în slujba "....Patriei Mame"¹. Pe cale de consecință, într-o lume dominată de bărbați, fenomenul emancipării feminine pare să fie una dintre cele mai mari provocări sociale. Evoluția societății de după război nu mai poate refuza femeilor nevoia de modernizare care avea să le deschidă apetitul nu doar spre manifestări avangardiste în modă sau divertisment, ci și orizonturi noi care produc un clivaj inevitabil, desprinzându-se de cutumele tradiționale și plasând femeia în centrul unor acțiuni revendicative pentru dreptul la muncă dar și pentru drepturi politice egale cu ale partenerilor lor. Ele realizează faptul că rolul lor în societate nu mai putea fi unul pasiv, și prin urmare își vor manifesta noua identitate asociindu-se în diverse organizații caritabile prin care promovau nu doar acțiuni filantropice, ci și militează în același timp pentru recunoașterea drepturilor lor. Astfel, femeile atrag atenția asupra schimbărilor care determină reconfigurarea parcursului lor și-și proclamă egalitatea cu bărbații, con-

* Consilier superior Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj; email: salaj@arhivelenationale.ro

¹ Mihăilescu 2002, p. 304.

vinse fiind de faptul că *“femeia și bărbatul își sunt necesari unul altuia întocmai ca cele două lame ale unei perechi de foarfeci”*². Dorința lor de emancipare nu este în general disprețuită, dar se lovește de o oarecare adversiune care transpare din atitudinea bărbaților. Această metamorfozare este sancționată uneori prin articole de presă în care se relevă imoralitatea acestei evoluții. Ca o răbufnire de orgoliu, unii nu văd cu ochi buni aceste schimbări și consideră că acceptându-le, femeile *„cu putere subsapă familia și cari- dacă le vom permite- vor zdruncina și temelii Statului nostru”*³. Pe când, în viziunea unora, activismul femeilor părea să submineze poziția dominantă de până atunci a bărbaților, alții, mai vizionari, sprijină tot acest efort de autodeterminare al femeilor și pledează pentru ca *“...femeia... să muncească alături cu bărbatul”*⁴. Prin urmare, femeile, care în general erau educate pentru a-și prelua rolul de bune soții și mame, încep acum să-și etaleze intențiile de a urma școli care să le pregătescă pentru activități și profesii care le-au fost refuzate până atunci. Fără îndoială, numărul celor care au accesat, printre altele, pregătirea în domeniul medical a fost unul modest, iar acest lucru s-a datorat, *“prejudecăților conform cărora femeile nu ar putea îndeplini decât munci inferioare”*⁵ ceea ce le sădește în subconștient teama de eșec. În ciuda inechităților din societatea românească interbelică prin care se acreditau opinii divergente față de capacitatea femeilor de a îmbrățișa meserii considerate a fi, în mod discreționar, destinate exclusiv bărbaților, unele au curajul să abordeze modele de educație prin care să-și depășească condiția.

Meseria de medic, față de care se produse deja un precedent încă din secolul al XIX-lea prin italianca Florence Nigthingale, care *“pe terenul higienic a prestatu tocmai atâta câtă ori care altu medicu bărbătescu”*⁶, devine una dintre preocupările profesionale prin care femeile se vor descătușa de limitările impuse de societate.

Plecând de la aceste realități proprii unei societăți în evoluție și Sălajul interbelic se află sub zodia schimbărilor de mentalitate și se bucură de prezența unor femei medic care, deși puține, reușesc să se achite onorabil de îndatoririle profesionale și să fie la fel de performante ca mult mai consacrații lor colegi. Capacitatea femeilor medic de a empatiza cu nevoile pacienților lor le face pe acestea de multe ori mai accesibile și mai dezirabile decât pe bărbați. Pentru acestea acomodarea cu realitățile nu tocmai fericite pe tărâm medical ale Sălajului interbelic, n-a fost un proces foarte confortabil, iar preluarea unor structuri sanitare în care tratau sau consiliau din punct de vedere medical un număr de pacienți care putea depăși uneori și 10.000 de suflete, a fost o provocare neașteptată. Nu numai numărul mare de pacienți le îngreuna misiunea ci mai ales ignoranța acestora care-i făceau vulnerabili în fața atacurilor epidemiologice. De aici un întreg cortegiu de provocări cărora sunt nevoite a le face față. Cu toate acestea, cu foarte mici excepții, reușesc să-și ducă la îndeplinire sarcinile profesionale, ba mai mult implementează metode menite a organiza și eficientiza activitatea medicală în circumscripțiile pe care le gestionau.

Sursele documentare identifică pentru perioada cuprinsă între cele două războaie prezența a câtorva doctorițe care și-au desfășurat activitatea în circumscripțiile sanitare sau în spitalele care funcționau din vechiul județ Sălaj, unele doar tranzitoriu, iar altele rămânând să-și dezvolte cariera în aceste locuri.

Una dintre primele doctorițe care au profesat în Sălaj a fost Laura Cozac originară din localitatea Dej. Aceasta, absolventă a Facultății de Medicină din Cluj, specialitate stomatologie, era și o bună cunoscătoare a limbilor maghiară, franceză și germană.⁷

În ciuda specializării ei, este numită prin decizie ministerială 15105⁸, ca medic la circumscripția

² *Gazeta de Duminecă*, nr. 3–4–5/1933, p. 2.

³ *Gazeta de Duminecă*, nr. 19/1930, p. 2.

⁴ Mihăilescu 2002, p. 193.

⁵ Mihăilescu 2002, p. 16.

⁶ *Higiena și Școala*, nr. 1/1878, p. 35.

⁷ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 520, f. 1.

⁸ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 520, f. 2

Șimian, județul Sălaj unde depune jurământul de fidelitate în 7 aprilie 1926⁹. Va fi confirmată, începând cu 1 aprilie 1927, cu titlul de medic stagiar¹⁰ al circumscripției mai sus menționate prin decretul regal numărul 747 din martie 1927. Circumscripția Șimian avea în componență șase localități și un număr de 8927 pacienți¹¹. Judecând după numărul mare de pacienți arondați la un singur medic, Sălajul nu evoluează foarte mult față de perioada dinaintea războiului, dar cu toate acestea Laura Cozac n. Rațiu, după evaluările făcute de către prim medicul județului de-alungul carierei sale, se remarcă ca fiind “... o funcționară conștiincioasă. Inspectează comunele în toată luna. În combaterea epidemiilor și-a pus toată niziunța. A luat toate măsurile de izolare și prevenire conform dispozițiilor legale și a ordinelor primite.”¹² De asemenea, conduita sa față de societate în general și în particular față de bolnavi este considerată a fi bună.¹³

Prin nota informativă încheiată în urma deplasării echipei de control a Serviciul Sanitar și de Ocrotire al județului Sălaj în scopul inspectării activității din circumscripția sanitară Șimian, în luna mai a anului 1936, pe lângă însemnările tehnice referitoare la activitatea medicului se remarcă faptul că Dr. Laura Cozac are “prestigiu și inspiră încredere”¹⁴. Fără îndoială că determinarea lor în a-și îndeplini cu succes angajamentul profesional determină schimbări de mentalitate din partea societății care începe să renunțe la prejudecăți și să le aprecieze la adevărata lor valoare.

Lista femeilor medic din fostul județ Sălaj este completată de către Elena Goldstein care și-a obținut dreptul de liberă practică în anul 1926, iar prin decretul regal numărul 741 din 17 martie 1928¹⁵ va fi numită ca medic al circumscripției Camăr. O circumscripție greu de administrat, iar gradul de dificultate era determinat de numărul mare al pacienților care intrau în responsabilitatea medicului de circumscripție. Din această perspectivă cei peste 12.000 de locuitori trebuiau monitorizați și tratați după necesitate cu costul unui efort fizic și profesional remarcabil din partea medicului Elena Golstein. Despre aptitudinile sale profesionale aflăm dintr-un memoriu înaintat de către medicul primar al județului Sălaj către Ministerului Muncii Sănătății și Ocrotirilor Sociale, în scopul definitivării pe funcție a acesteia la capătul celor trei ani de stagiul. Evaluarea nu excelează în apelative elogioase exagerate ci este mai degrabă o prezentare așezată care evidențiază calitățile de “funcționară bună”¹⁶ care “redactează bine tabelele oficioase. Ține în ordine registrele. Desfășoară o activitate bună pe terenul bolilor sociale. A desfășurat o activitate foarte bună în depistarea și combaterea epidemiilor”¹⁷. Drept urmare, femeile medic sunt în general conformiste, nu se abat de la obligațiile pe care le au și din această perspectivă îndeplinesc “conștiincios dispozițiunile legii și ordinele primite”¹⁸. Fără îndoială că elementul care prelua în atribuirea de calități profesionale unui medic era relația pe care acesta reușea s-o dezvolte cu propriii pacienți. În cazul Elenei Goldstein, această legătură se dezvăluie a fi una de atașament care derivă tocmai din devotamentul cu care își îndeplinea rolul profesional, iar opinia evaluatorului tranșează fără echivoc această realitate catalogând “conduita sa atât în societate cât și față de bolnavi ca fiind bună”¹⁹.

Prezența Ellei Blum-medic în circumscripția Andrid contrastează izbitor cu cele două exemple anterioare, în sensul că ni se prezintă un model complet diferit, de femeie puternică extrem de combativă

⁹ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar S20, f. 18.

¹⁰ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar S20, f. 20.

¹¹ SJANSJ, FSSJSJ, R. I/91/<1925–1940>, f.7v.

¹² SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar S20, f. 14

¹³ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar S20, f. 5.

¹⁴ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar S20 f. 9.

¹⁵ SJANSJ, FSSJSJ, R. I/91/<1925–1940>, f. 2.

¹⁶ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. III/1600/1931, f. 6.

¹⁷ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. III/1600/1931, f. 6.

¹⁸ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. III/1600/1931, f. 6..

¹⁹ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. III/1600/1931, f. 6.

și fără disponibilitatea de a face compromisuri. Atitudinea ei o va plasa într-o poziție divergentă cu autoritățile administrative și sanitare ale județului, dar și ale Regiunii Sanitare Cluj.

Ella Blum originară din Valea lui Mihai a absolvit Facultatea de Medicină din Cluj, iar pe lângă limba română, posedă cunostințe de maghiară și germană²⁰. A fost numită prin decretul regal numărul 747 din 14 martie 1927, ca medic al circumscripției sanitare Andrid și depune jurământul de fidelitate în 1 aprilie 1927²¹.

Ca prospăt medic numit prin decret regal pentru a-și desfășura activitatea în Andrid, fostul județ Sălaj, Ella Blum se izbește încă de la începutul carierei sale de o atitudine vădit ostilă din partea comunității din această localitate care în mod sfidător contractează serviciile altui medic, Dr. Rosemberg, considerat a fi *“foarte corespunzător și pedant în serviciul său”*²². Mai mult, reprezentanții comunității locale prin vocea pretorului Plasei Valea lui Mihai, pentru a-și justifica atitudinea, încearcă să acrediteze ideea că Dr. Ella Blum *“nu corespunde întru toate recerințelor, iar prin ținuta sa chiar scandalizează publicul”*²³.

Intră repede în conflict deschis cu mai marii sistemului sanitar, dar și cu autoritățile locale, militând cu acribie pentru afirmarea propriilor principii. Solicitarea unei locuințe a fost transformată într-o dispută care degenează, aducându-i critici și sancțiuni din partea unei autorități dominante masculine care nu întârzie s-o execute prin diferite forme, imputându-i neglijență în serviciu *“prin nerespectarea ordinilor primite referitoare la combaterea epidemiei de febră tifoidă în localitatea Irina”*²⁴. Tânăra doctoriță contestă sancțiunea pe care o consideră nejustificată, acuzând autoritățile de superficialitate. Interpretarea tendențioasă a unei telegrame²⁵, o va costa pe Ella Blum *“pierderea salariului pe 10 zile”*²⁶.

Atitudinea autorităților față de ea tradează o luptă de orgolii, în care diriguitorii sistemului sanitar ai județului folosesc întreg arsenalul de argumente și expun ostentativ presupusele deficiențe profesionale ale Ellei Blum, înainte de a i se oferi șansa pentru a-și etala abilitățile dobândite în domeniul medical. Mai degrabă se insistă pe zgrăvirea unei imagini în care se prezintă un antimodel profesional ce se opune medicului Rosemberg considerat, potrivit pentru a-și exercita actul medical în Andrid. De altfel, devine ținta preferată a autorităților care o supun oprobriului pe cea care a cutezat să nesocotească ordinea și regulamentele superiorilor și să perecliteze aranjamentele acestora.

Societatea extrem de sensibilă la chestiuni de etică este manipulată cu ușurință și transformată în instanță morală față de Ella Blum. Aceasta este demonizată după ce este denunțată de către una dintre locuitoarele din Andrid că i-a *“tulburat liniștea familială”*²⁷, situație pentru care i se cere explicații din partea medicului șef al județului. La capătul diverselor întâmplări care o au ca țintă directă pe Dr. Ella Blum, efortul colectiv al detractorilor ei va fi încununat de reușita de a o fi înlăturat în foarte scurt timp, în anul 1929, când prin *“Decizia ministerială nr. 115023 din 11 decembrie 1929”*²⁸ *“funcțiunea domnișoarei Ella Blum cu 15 decembrie 1929 încetează”*²⁹.

Pe lângă cele trei doctorițe care au preluat gestionarea problemelor sanitare în unele dintre circumscripțiile sanitare de pe teritoriul fostului județ Sălaj, și spitalele încep să se bucure de serviciile femeilor medic. Nu este mai puțin adevărat că acestea rămân pentru foarte scurte perioade de timp în aceste instituții dar prezența lor este semnalată de diferite surse documentare.

De pildă, dintr-o adresă a Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale -Direcția de Personal

²⁰ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 173, f. 1.

²¹ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 173, ff. 3–4.

²² SJANSJ, FSSJSJ, dosar III 1247/1928, f. 2.

²³ SJANSJ, FSSJSJ, dosar III 1247/1928, f. 2.

²⁴ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 173, f. 2v.

²⁵ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 173, f. 3.

²⁶ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 173, f. 7.

²⁷ SJANSJ, FSSJSJ, dosar 1284/1928, f. 1.

²⁸ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 173, f. 9.

²⁹ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 173, f. 2v.

transmisă către Oficiul prim medicului județului Sălaj, ni se dezvăluie faptul că Vasilescu Elena este numită prin „Înalt *Decret Regal*”³⁰ ca medic la Spitalul Mixt din Șimleul-Silvaniei urmând a-și prelua îndatoririle începând cu 1 martie a anului 1928.³¹

Din păcate, dintr-o vădită problemă de comunicare, nu i s-a adus la cunoștință faptul că spitalul la care urma să-și desfășoare activitatea era în acel moment inexistent. Pentru înființarea unui spital mixt ar fi trebuit să se aloce o sumă de bani în cuantum de 240000 lei care însă nu erau disponibili ceea ce face ca stabilimentul acestuia să existe doar teoretic. Cu toate acestea în statul de funcții al presupusei instituții spitalicești a fost prevăzută bugetarea unui post de medic.³² Postul acesta îi va reveni Elenei Vasilescu. În ciuda faptului că autoritățile județului încearcă să găsească o soluție pentru a “*nu refuza acceptarea Dsale*”³³ sunt puse în dificultate neștiind “*ce serviciu să-i încredințeze*”³⁴.

Vizibil ofensată de încurcătura produsă, Elena Vasilescu va aduce la cunoștința autorităților superioare situația a cărei victimă a fost fără voia ei, și cere să i se plătească “*salariul pe luna martie de la spitalul Șimleul Silvaniei*”³⁵.

Refuzul pentru plata salariului este argumentată de către prim medicul județului Sălaj, încercând a prezenta probe care pot trece drept circumstanțe atenuante, dar care nu scuză cu nimic ridicolul situație ce o are drept protagonistă pe dr. Elena Vasilescu. Mai mult, o dă drept răspunzătoare tocmai pe cea care căzuse victima încâlcitelor probleme administrative ale județului Sălaj. Aceasta ar fi fost, în viziunea autorităților sanitare ale județului, cea care ar fi declanșat întreaga intrigă prin prezentarea la post “*cu 10 zile înainte de a fi numită stând o zi și a plecat. Apoi s-a prezentat după numire când a stat tot o zi și iar a plecat fără a spune hotărât dacă rămâne sau nu în Șimleu*”³⁶.

Spre finalul perioadei interbelice ni se semnaleză prezența tot la Spitalul din Șimleu al unei alte doamne medic, Melania Breazu, care după finalizarea cursurilor Facultății de Medicină din Cluj, obține drept de liberă practică în 8 Mai a anul 1939³⁷. Melania Breazu, originară din Teiuș, Județul Alba, va profesa ca medic primar la spital din Șimleul Silvaniei începând din 1 iunie 1939 dată la care depune și jurământul de credință.

Cu toate că femeile își fac loc în sistemul de sănătate profesând în calitate de medici în structurile sanitare ale județelor, numărul lor rămâne în continuare modest în comparație cu cel al colegilor lor bărbați. De asemenea, deși au responsabilități al căror grad de dificultate este identic cu cel al colegilor lor, nu se semnaleză nicio situație în care, femeile medic din Sălaj să fie cooptate în structurile de coordonare ale sistemului sanitar. Cu toate acestea, ele rămân, fără îndoială, o pată de culoare în acest sector dominat de bărbați, reușind să dovedească că sunt demne de cel puțin același grad de respect ca și aceștia din urmă.

Etalarea calităților lor derivă din dorința de a demonstra că pot gestiona situații care să le desprindă de regulile absurde ale unei societăți cu viziuni învechite. Este, în fapt, o declarație de independență care le acordă posibilitatea de a avea inițiativă și de a acționa după propria lor voință, ieșind din captivitatea unor modele sociale depășite.

³⁰ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. 1236/1928, f. 3.

³¹ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. 1236/1928, f. 3.

³² SJANSJ, FSSJSJ, dosar. 1236/1928, f. 3.

³³ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. 1236/1928, f. 3.

³⁴ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. 1236/1928, f. 3.

³⁵ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. 1236/1928, f.1.

³⁶ SJANSJ, FSSJSJ, dosar. 1236/1928, f. 2.

³⁷ SJANSJ, FPJSJ-DP, dosar 170, f. 1.

BIBLIOGRAFIE:

- SJANSJ, FPJSJ-DP – Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, Fond Prefectura județului Sălaj-dosare de personal
SJANSJ, FSSJSJ – Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, Fond Serviciul Sanitar al Județului Sălaj
Mihăilescu 2002 – Mihăilescu, Ștefania, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838–1929)*, București, 2002.
Higiena și Școala, An. III, nr. 1, Gherla, 1878.
Gazeta de Duminecă, Șimleu Silvaniei, 1930–1933.